

*Hva er en stiftelse?
Stiftelse som organisasjonsform –
ulike typer stiftelser og formål*

Seminarkurs for styremedlemmer og daglig leder i stiftelser
Handelshøyskolen BI
4. Februar 2015

Advokat Bjørn O. Øiulfstad, daglig leder i Stiftelsesforeningen

Kort om Stiftelsesforeningen

Stiftelsesforeningen ble etablert i 2003 og er en interesseorganisasjon for stiftelser.

Foreningens hovedformål er å synliggjøre stiftelsenes samfunnsnyttige rolle, og arbeide for gode rammevilkår for stiftelser. Vi er i løpende dialog med myndighetene om dette.

Foreningen er også et servicekontor for medlemmene, og bistår med hjelp i konkrete saker.

Foreningen har nærmere 360 medlemmer, som til sammen forvalter over 80 mrd. kroner.

Foreningen har utarbeider guidelines for god drift av stiftelser, sender ut løpende ut nyhetsbrev, og arrangerer medlemsmøter.

Foreningen er medlem av den europeiske stiftelsesforeningen DAFNE.

Aktuell informasjon om Stiftelsesforeningen finnes på vår hjemmeside:

www.stiftelsesforeningen.no

Litt om stiftelsenes historisk utvikling

I middelalderen ble det opprettet stiftelser for hjelpe fattige og syke. Stiftelsene ble et substitutt for manglende offentlig tilbud. I flere europeiske land oppstod derfor en allmennyttig pengeutdelende gavetradisjon - organisert gjennom stiftelser.

Fra 1700 - 1800 tallet økte også interesse for å etablere stiftelser i Norge. Stiftelser som begrep er nevnt to steder i Grunnloven av 1814.

I tiden rundt forrige århundreskiftet dukket det opp velstående mecenater som finansiert kunstinnkjøp til museer (Nasjonalgalleriet - Olaf Fredrik Schou), og støttet kulturinstitusjoner som Oslo-Filharmoniens. (A.F. Klaveness).

En årsak til at omfanget av stiftelser ikke ble like stort i Norge var at foreningsvirksomhet, kollektive løsninger og samvirkeordninger (Sparebanker, kooperasjonen, osv.) stod sterkere som tradisjon her til lands - borgerne ga sin egen arbeidsinnsats fremfor penger.

Operative stiftelser som driver sosiale tilbud eller næringsvirksomhet er av nyere dato.

Stiftelsenes historisk utvikling forts.

Etter krigen har stiftelsenes betydning i samfunnet økt. Vi fikk flere store gaveutdelende stiftelser som Anders Jahres Humanitære stiftelse, Kavli stiftelsen, Fritt Ord og Sparebankstiftelsen DNB.

Store næringsdrivende stiftelser er også betydelige aktører i flere kommersielle markeder som BI og Thon Stiftelsen.

Nordmenns syn på stiftelser har ikke vært udelt positivt. I det politiserte bildet er stiftelser i noens øyne utenfor demokratisk kontroll, og dermed ikke «stuerene».

Enkelte uheldige saker med stiftelser førte også til at myndighetene foretok en revisjon av rammebetingelsene for stiftelser, og vi ny stiftelseslov i 2001.

Som et resultatet av ny lov fikk vi eget stiftelsestilsyn.

Bildet er i dag mer nyansert. Mange ser positivt på det mangfoldet stiftelsene representerer - ikke minst deres økonomiske bidrag til gode samfunnsnyttige formål.

Hva er en stiftelse..

Ot. Prp. Nr. 15 – (2000 – 2001) sier om stiftelser:

En stiftelse kjennetegnes ved at en formuesverdi ved en rettslig disposisjon selvstendig blir stilt til rådighet for et bestemt formål. Den rettslige disposisjonen som utgjør grunnlaget for opprettelsen av stiftelsen, kan for eksempel være et testament eller et gavebrev. Ved opprettelsen av stiftelsen oppgir oppretteren eiendomsretten til formuesverdien, som overtas av stiftelsen

Stiftelser er selveiende institusjoner. Det vil si at de ikke har eiere. Dette skiller stiftelser fra selskaper, hvor selskapsdeltakerne eier en andel av selskapets formue, har rett til en andel av selskapets overskudd og styrer selskapet i kraft av sine eierposisjoner.

Rettslige rammer for stiftelser

Stiftelsesloven fra 2001 gir en ryddig ramme for opprettelse og drift av stiftelser.

Loven opererer med to varianter av stiftelser - alminnelige og næringsdrivende.

Det grunnleggende krav til en virksomhet som skal være en stiftelse er:

- at den er en reelt selveiende institusjon og et selvstendig rettssubjekt
- at det eksisterer et grunnfond for stiftelsens virksomhet
- at det er fastlagt et formål for virksomheten

For finans- og sparebankstiftelser gjelder egne regler i lov om finansieringsvirksomhet. Disse er også underlagt tilsyn av Finanstilsynet.

Forening – stiftelsenes slektning

Det må skilles mellom stiftelser og foreninger.

En forening er også en selveiende institusjon, men i motsetning til stiftelser har de medlemmer som kan øve innflytelse over foreningen.

En forening har heller ikke grunnlag i en formuesverdi, men i et formål som medlemmene har sluttet seg sammen om å fremme.

Eksempler på foreninger er:

Kreftforeningen, Norges Røde Kors, Turistforeningen

Hva karakteriserer en stiftelse

En stiftelse er i utgangspunktet en uforanderlig institusjon.

Stiftelsen er uavhengig av oppretter og andre samfunnsaktører, og det er begrensninger i hvor mange styremedlemmer en oppretter kan utnevne i en stiftelse.

Det betyr at en stiftelse ikke er en optimal organisasjonsstruktur for virksomheter som over tid har behov å reorganisering seg, endre formål eller har nye styringsbehov.

Selv ikke staten kan endre formålet eller vedtektene i sine stiftelser uten å gå veien om en prosess med Stiftelsestilsynet.

Stiftelse passer derimot bra for å sikre verdier over lang tid - eksempler er museer.

Formålet til en stiftelse

Når en stiftelse er opprettet er en formuesverdi – kapital eller en bygning stilt til rådighet for et nærmere angitt formål.

Oppretter har bestemt hvilket formål som skal tilgodeses fra stiftelsen – ofte kalt oppretters vilje.

Styringen av en stiftelse handler om å forvalte formuesverdien slik at stifteren, «brukerne» og myndighetene har trygghet for at formålene innfris, og at verdier blir forvaltet på en god måte.

Formålet må innfris positivt – det vil si at stiftelsens midler må brukes til å realisere stiftelsens formål, og negativt – slik at midlene ikke brukes til noe annet.

Endre formål i en stiftelse

I norsk rett er utgangspunktet at en stiftelse i prinsippet er uforanderlig – formålet skal følges.

Stiftelsesloven åpner imidlertid for endringer. I og med at ikke er en eier av en stiftelse, må endringer av stiftelsens formål godkjennes av Stiftelsestilsynet.

Dersom styret i en stiftelse vurderer at formålet åpenbart ikke er fornuftig eller nyttig», eller at stiftelsens kapital er utilstrekkelig til å tilgodese formålet på en rimelig måte, kan det søkes Stiftelsestilsynet om omdanning av stiftelsen etter reglene i stiftelseslovens kapittel 6.

Stiftelser og samfunnet

Det er en økende interesse for stiftelser i Norge.

Dette omfatter alle typer stiftelser - gaveutdelende-, gavemottakende og næringsdrivende stiftelser.

Stiftelsene bidrar med verdifull økonomisk støtte der offentlige budsjetter ikke strekker til, og kan løse sosiale oppgaver som det offentlige, og familien ikke makter å løse. Andre hevder derimot at stiftelser nærmest er en stat i staten, og løser oppgaver som det offentlige burde løse.

Gaveutdelende stiftelser har i tillegg en omfordelende funksjon, ved at de distribuerer midler fra private formuer til gode formål.

Stiftelser gjør en forskjell ved å frigjøre krefter og åpne for kreativitet.

Fakta om stiftelser i Norge

Det er nærmere 8000 stiftelser i Norge – alle registrert i Stiftelsesregisteret.

Stiftelser har de siste årene delt ut ca. 3 mrd. kroner til samfunnsnyttige formål. Forskning er sektoren som mottar mest støtte, deretter kultur, utdanning og sosiale formål.

Bokført egenkapital var ved utgangen av 2012 ca. 99 mrd. kroner, og stiftelser sysselsetter nærmere 30 000 ansatte.

Norges eldste stiftelse er Oslo Katedralskole som ble opprettet i 1153.

De største stiftelsene i Norge:

Olav Thon Stiftelsen, Gjensidigestiftelsen, Sparebankstiftelsen DnB, Sparebankstiftelsen SR-Bank, Stiftelsen Fritt Ord, Stiftelsen SINTEF, Sparebankstiftinga Sogn og Fjordane, Grieg Foundation, Kristiansand Kommunes Energiverksstiftelse og Stiftelsen Det Norske Veritas.

Former for stiftelser

Stiftelser kan grovt deles inn i fem hovedgrupper:

Pengeutdelende stiftelser (allmennyttig, formål, forvaltning og utdeling).

Grunnkapitalen med tilleggs kapital avgjørende for hvor mye som deles ut årlig.

Ideelle operative stiftelser (driver for eksempel hjelpearbeid eller kulturvern).

Pengemottagende stiftelser - Ofte avhengig av offentlig støtte.

Offentlige stiftelser (opprettet av stat eller kommune for å løse en oppgave – eksempel er forskningsinstitutter).

Pengemottagende stiftelser - Ofte avhengig av offentlig støtte.

Næringsdrivende stiftelser (driver næringsvirksomhet, og kan være uten allmennyttig formål).

Direkte og indirekte næringsvirksomhet.

Finanstiftelser (Sparebankstiftelser og Gjensidigestiftelsen).

Er allmennyttige - pengeutdelende stiftelser.

Eksempler på operative stiftelser

- *Kulturinstitusjoner*
- *Museer*
- *Høyskoler*
- *Forskningsinstitutter*
- *Sykehus*
- *Sykehjem*
- *Barnehager*
- *Rusomsorg*
- *Barnevern*
- *Naturvern*
- *Boliger*
- *Orkestre*
- *Interesseorganisasjoner*
- *Frivillighetssentraler*
- *Internasjonale organisasjoner*
- *Humanitære organisasjoner*
- *Tros- og livssynsorganisasjoner*
- *Næringslivsorganisasjoner*
- *Yrkesorganisasjoner*
- *Lotterivirksomhet*
- *Lokal miljøutvikling*

Bruk av stiftelsesformen begrunnes ofte i at den gir trygghet for at verdiene blir bevart, og betryggende beslutningsprosesser. Når det offentlige oppretter stiftelser etableres også en avstand mellom oppdragsgiver (kommunen) og tjenesteproducent (stiftelser).

Næringsdrivende stiftelser og Finansstiftelser

Det er nærmere 870 næringsdrivende stiftelser i Norge . En næringsdrivende stiftelse kan drive næringsvirksomhet direkte, eller indirekte gjennom å eie aksjer eller andeler i selskaper (holding-stiftelser).

Det varierer om næringsdrivende stiftelser også er allmennyttige:

Ikke til allmennyttige formål – Det Norske Veritas

Også gaver til allmennyttige formål – Olav Thon stiftelsen

Noen fordeler og ulemper ved å eie næringsvirksomhet gjennom stiftelse:

Fiendtlig oppkjøp vanskeligere når virksomheten eies av en stiftelse, men vanskeligere å tilføre ny egenkapital når det melder seg et kapitalbehov.

Det er så langt opprettet 25 sparebankstiftelser og en finansstiftelse (Gjensidigstiftelsen)

Disse er gaveutdelende og allmennyttige i betydelig omfang

Internasjonale trender

Internasjonalt ser vi at personer som har tjent store summer på næringsvirksomhet etablerer allmennyttige stiftelser – et eksempel er Bill & Melinda Gates Foundation.

Dette er stiftelser hvor oppretter styrer med hård hånd for å oppnå resultater. Trenden kalles «katalytisk filantropi, eller strategisk filantropi».

Stiftelsene ser ikke lenger bare på seg selv som givere, men som strategiske partnere for mottager.

Oppretters ønske er å ta ansvar for å utvikle samfunnet i en positiv retning. Disse stiftelsene venter ikke passivt på søknader om støtte, men tar selv initiativ.

For disse stiftelsene er løpende evaluering og effektmåling er en viktig del av virksomheten.

«Man skal ikke gi fisk til en sulten mann, men lære ham å fiske»

Utviklingstrekk i Norge

Trenden med at store formuer overføres til stiftelser ser ut til å forsterke seg.

Stiftelser får i større grad rollen som bedriftseiere, og dermed blir de viktige samfunnsaktører.

Stiftelsens rolle på mange samfunnsområder vil kreve mer åpenhet fra styrene.

Økt offentlig fokus på «compliance» funksjonen i stiftelser blir viktigere.

Effektmåling blir viktig

Revisjon av stiftelsesloven?

Kontaktinformasjon

Daglig leder, advokat Bjørn O. Øiulfstad

Mobiltelfon 947 81 560 / e-post: bjorn@advoiulfstad.no

Stiftelsesforeningen
Postboks 1308 Vika
0112 Oslo